

Warszawa, 12.03.2024 r.

dr hab. Zuzanna Elster, prof. UMFC
Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina

Recenzja pracy doktorskiej mgr. Adriana Nowaka

Zleceńodawca recenzji

Rada do Spraw Dyscypliny - Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie, pismo z dn. 3.01.2024 sygnowane przez dr hab. Monikę Gardoń-Preinl, prof. AMKP.

Dotyczy

Uchwały nr 62(2023) Rady do Spraw Dyscypliny - Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie z dnia 4 grudnia 2023 roku w sprawie wyznaczenia mojej osoby na recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora mgr. Adrianowi Nowakowi w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie artystycznej: sztuki muzyczne. Podstawa prawna: ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Praca doktorska mgr. Adriana Nowaka pt. „Muzyka kameralna na harfę, flet i trio smyczkowe inspirowana historią *Quintette Instrumental de Paris*. Utwory zapomniane” składa się z dzieła artystycznego w postaci płyty CD Krakowskiego Kwintetu Harfowego pt. *Hommage* oraz opisu tegoż dzieła.

Podstawowe dane o Kandydacie

Pan Adrian Nowak ukończył z wyróżnieniem studia magisterskie w Akademii Muzycznej w Krakowie w specjalności gra na harfie w 2019 roku, następnie podjął kształcenie w Szkole Doktorskiej w macierzystej uczelni. W otrzymanej przeze mnie dokumentacji w pliku opisanym jako życiorys artystyczno-naukowy znalazł się spis otrzymanych nagród, stypendiów oraz wykaz koncertów, nagrań i publikacji, jakie zrealizował Doktorant, natomiast nie ma życiorysu jako takiego, zatem nie ma informacji o kształceniu, jakie podjął magister Adrian Nowak w szkołach niższego stopnia.

W przedstawionym przez Doktoranta spisie koncertów (krajowych i zagranicznych) w przeważającej większości przypadków nie ma wyszczególnionego repertuaru, jaki składał się na program poszczególnych wykonanych, ich wskazanie pomogłoby określić rangę, jaką miały owe wydarzenia.

Ocena dzieła artystycznego

Dzieło artystyczne stanowi płyta CD Krakowskiego Kwintetu Harfowego pt. *Hommage*, której wykonawcami są: Amelia Lewandowska-Wojtuch - flet, Adrian Nowak - harfa, Maria Garstecka - skrzypce, Jan Czyżewski - altówka, Paweł Czarakczew - wiolonczela. Na krążku zarejestrowano następujące utwory:

Jean Absil (1893-1974) - *Concert à cinq* op. 38,

Jacques Pillois (1877-1935) - *Cinq Haï-Kaï*,

Aleksander Tansman (1897-1986) - *Sonatina da camera*,

Jean-Yves Daniel-Lesur (1908-2002) - *Suite médiévale*.

Zaprezentowany na płycie materiał stanowi spójną kreację artystyczną zespołu, jakim jest Krakowski Kwintet Harfowy. Instrumentaliści w sposób bardzo rzetelny podchodzą

do wykonania poszczególnych dzieł i odwzorowania tekstu muzycznego. Wszelkie zmiany dynamiczne i agogiczne prezentowane są wyraziście, na plan pierwszy wysuwa się duża energetyczność w prowadzeniu narracji muzycznej. Spory nacisk został położony na prawidłowe odwzorowanie warstwy rytmicznej utworów, czego efektem jest bardzo dobre zgranie zespołu oraz odpowiednie budowie napięć w warstwie dotyczącej rytmu, jak również dynamiki. Wykonawcy starannie podchodzą także do realizowania oznaczeń w tekście muzycznym odnoszących się do warstwy wyrazowej. Brzmienie zespołu pozostawia jednak pewien niedosyt, gdyż momentami jest ono mało spójne, zbyt ostre, jaskrawe. W kontraście do fertycznie wykonanych przebiegów muzycznych pojawiają się delikatne plamy barwne i subtelne wybrzmienia, jednak pozostaje pewien niedosyt prawdziwie miękkiego, pełnego i ciepłego brzmienia. Paleta dobranych barw i środków wyrazu mogłaby być szersza. Na uwagę zasługuje nieco odmienna od pozostałych utworów stylistyka interpretacyjna *Suite médiévale*, w której słyszalne jest odwzorowanie inspiracji kompozytora sięgających muzyki okresu średniowiecza. Być może nieco inne ustawienie mikrofonów wpłynęłoby pozytywnie na prezentowane brzmienie zespołu i pomogłoby uniknąć pewnych niedoskonałości w tym zakresie. Partia harfy niekiedy nie jest dobrze słyszalna i czytelna artykulacyjnie, niektóre przebiegi pozostają przykryte dźwiękiem pozostałych instrumentów.

Płyta CD Krakowskiego Kwintetu Harfowego pt. *Hommage*, stanowiąca dzieło artystyczne, przyczynia się do popularyzacji wartościowego repertuaru, mniej znanego na gruncie polskim.

Ocena opisu dzieła artystycznego

Praca będąca opisem dzieła artystycznego zawiera się w dwóch częściach opatrzonych wstępem, zakończeniem, wykazem ilustracji, bibliografią oraz trzema aneksami. W jej treści Doktorant w interesujący sposób przybliży zarówno sylwetki twórców, jak i skomponowane przez nich wartościowe dzieła na wspomniany skład instrumentalny. Tekst wzbogacony jest ciekawymi ilustracjami oraz przykładami nutowymi. Pod względem merytorycznym oraz redakcyjnym opis dzieła artystycznego wykazuje jednak niedoskonałości. Postawione tezy nie zostały w warstwie opisowej odpowiednio uargumentowane.

Objętość pierwszej części, zatytułowanej: „*Quintette Instrumental de Paris*. Tło historyczne”, jest niewielka. Nie licząc dwóch ilustracji, jej treść zmieściłaby się na dwóch stronach znormalizowanego maszynopisu. Również liczba przypisów w tej części (stanowiąca jeden przypis) jest zdecydowanie zbyt mała, biorąc pod uwagę tematykę dotyczącą historii zespołu. Jeśli treścią opisu dzieła artystycznego są utwory inspirowane historią *Quintette Instrumental de Paris*, to informacje dotyczące tej grupy instrumentalnej powinny być przytoczone z dużą dokładnością i w odniesieniu do odpowiednich źródeł, na tym wszak polega praca badawcza. Mgr Adrian Nowak powołuje się wprawdzie na artykuł Florenta Schmitta o zespole, ale nie umieszcza przypisu odnoszącego się do tej wzmianki. Wymieniając muzyków wchodzących w skład *Quintette Instrumental de Paris*, Doktorant przytacza m.in. następujące nazwiska: „René Bass (skrzypce), (...) Roger Bourmet (wiolonczela)” (s. 10), jednak w źródłach dotyczących wspomnianej formacji instrumentalnej można odnaleźć nazwiska o następującej pisowni: René Bas, Roger Boulmé.

W omawianej części pracy pojawiają się pewne niezręczności językowe, np.: „oprócz konfliktu między dwoma typami harf (Jamet był niezadowolony z technicznych możliwości harfy chromatycznej), powodem jego zmiany była osobowość i wyższa dyscyplina jego nauczyciela” (s. 9), „pierwszym dużym sukcesem kwintetu była *Sonata na flet, altówkę i harfę* C. Debussy’ego” (s. 11), jak również wzmianka o repertuarze zespołu, który wykonywał m.in. „sonaty bez skrzypiec i wiolonczeli (Debussy)” (s. 11), podczas gdy można byłoby napisać: sonaty na flet, altówkę i harfę. Wspomniane niezręczności językowe mogą wynikać z dosłownego tłumaczenia materiałów źródłowych, w tym także fragmentu artykułu Florenta Schmitta, jednakże w takiej sytuacji warto byłoby zacytować dany ustęp, podając tłumaczenie,

lub sformułować treść własnymi słowami, językiem naukowym. W obydwu przypadkach wskazane byłoby oznaczenie danego fragmentu odpowiednim przypisem.

W pracy zabrakło dokładniejszych informacji dotyczących repertuaru, dyskografii, miejsc, w których koncertował *Quintette Instrumental de Paris*, spisu utworów, które dedykowano zespołowi, recenzji występów, recepcji jego dokonań artystycznych przez publiczność oraz przez środowisko kompozytorów i tym samym zbadania, czy twórcy chętnie komponowali na omawiany skład instrumentalny. Te wszystkie elementy, a także wiele innych, gdyby były zawarte w pierwszej części pracy, stworzyłyby odpowiednie tło historyczne, na które można byłoby się powołać w dalszej części opisu dzieła artystycznego.

Druga część pracy zatytułowana jest: „Dzieło artystyczne” i zawiera się w pięciu rozdziałach, z których żaden nie został podzielony na podrozdziały. Struktura czterech pierwszych z nich zbudowana jest podobnie: najpierw pojawia się notka biograficzna o kompozytorze, a później niedługie wyjaśnienie dotyczące samego utworu. Proporcja pomiędzy informacjami dotyczącymi twórcy lub jego inspiracji, a tymi odnoszącymi się *stricto* do omawianego dzieła nie zawsze jest odpowiednia, jak ma to miejsce w rozdziałach dotyczących utworów Pillois i Absila, w których część analityczna potraktowana jest zdecydowanie zbyt lakonicznie.

Odnosząc się do historii *Quintette Instrumental de Paris*, wskazane jest, aby ustosunkować się również do nagrań, jakie pozostawił po sobie zespół. Doktorant robi to w odniesieniu do jednego utworu w rozdziale trzecim, zatytułowanym „Jean-Yves Daniel-Lesur - *Suite médiévale*”. Znalazły się tam informacje dotyczące zarówno kompozytora i samego utworu, jak i nagrania rzeczonoego dzieła poczynionego przez Paryski Kwintet Instrumentalny. Doktorant odniósł się do sposobu interpretacji *Suite médiévale* zaproponowanej przez wspomniany zespół oraz porównał go do wykonania Krakowskiego Kwintetu Harfowego, co stanowi interesujący wątek opisu dzieła artystycznego.

Należy docenić fakt, iż mgr Adrian Nowak dotarł do manuskryptów *Sonatiny da camera* Aleksandra Tansmana i podjął pracę dotyczącą porównania rękopisów do materiału nutowego, który ukazał się nakładem wydawnictwa *Eschig*. Poczynione porównanie stanowi wartościowy materiał badawczy i cenny wkład Doktoranta w poszerzenie świadomości wykonawców rzeczonoego dzieła względem różnic pomiędzy wersją pierwotną a opublikowaną. Materiał porównawczy zawiera się w rozdziale piątym i został zobrazowany przykładami nutowymi pochodzącymi z rękopisów kompozytora oraz z publikacji wydawnictwa *Eschig*. Doktorant przedstawił także propozycje wykonania poszczególnych fragmentów utworu, odnosząc się do rękopisów kompozytora. Stanowi to interesującą część opisu dzieła artystycznego, przydatną dla osób zainteresowanych realizacją *Sonatiny da camera*.

W treści pracy brakuje konkretnych informacji odnośnie tego, w jaki sposób powstanie trzech z czterech utworów jest inspirowane historią *Quintette Instrumental de Paris*. W przypadku utworu *Cinq Hai-Kai* Jacques’a Pillois nie wykazano bezpośredniego związku powstania dzieła z historią wspomnianej grupy instrumentalnej. Wskazanie w jaki sposób istnienie zespołu zainspirowało kompozytora do napisania utworu lub jakie było powiązanie pomiędzy twórcą a Paryskim Kwintetem Instrumentalnym byłoby odpowiednim poparciem dla zawartej w temacie pracy tezy. W przypadku wspomnianego *Cinq Hai-Kai* Doktorant wskazał na inspirację literaturą japońską, o czym zresztą informuje podtytuł utworu: *Épigrammes lyriques du Japon*.

Powiązania powstania utworu Jeana Absila *Concert à cinq* op. 38 z historią wspomnianego zespołu należy doszukiwać się w stwierdzeniu: „Znajomości te zaowocowały w późniejszym czasie również powstaniem utworu na kwintet harfowy – który zaproponował mu sam Florent Schmitt po napisaniu *Suite en Rocaille*, op. 84” (s. 21). Nie wykazano jednak w jaki sposób konkretnie przebiegła inspiracja historią *Quintette Instrumental de Paris* względem powstania utworu, gdyż w pracy nie pojawia się informacja dotycząca tego, iż utwór *Suite en Rocaille* op. 84 Florenta Schmitta został dedykowany właśnie Paryskiemu

Kwintetowi Instrumentalnemu - w przeciwieństwie do utworu Jeana Absila *Concert à cinq* op. 38, który został opatrzony inną dedykacją.

Związek historii *Quintette Instrumental de Paris* z utworami składającymi się na dzieło artystyczne najściślej wykazany jest względem kompozycji Daniela-Lesura, gdyż swoją *Suite médiévale* twórca dedykuje właśnie wspomnianemu zespołowi, na co słusznie wskazuje Doktorant.

Powiązanie powstania *Sonatiny da camera* Aleksandra Tansmana z historią *Quintette Instrumental de Paris* można odnaleźć w zdaniu: „Twórczość ojca swojej żony niewątpliwie inspiruje kompozytora – jest on również autorem utworu z 1928 roku na kwintet harfowy *Quintette pour harpe, flute, violon, alto et violoncelle*”. To powiązanie byłoby bardziej czytelne, gdyby Doktorant wskazał, iż *Quintette* Jeana Crasa został dedykowany właśnie Paryskiemu Kwintetowi Instrumentalnemu.

W zakończeniu pojawia się interesujące, choć niezrozumiale sformułowane zdanie: „Badanie zależności kompozytorów (w kontekście tworzenia utworu pod konkretną grupę) uwypukla cechy wykonawcze i artystyczne, które stanowią zarys współpracy, tworzącej się między twórcą a wykonawcą” (s. 49). W opisie dzieła artystycznego nie ma odpowiedniego rozwinięcia tego stwierdzenia, a faktyczne zanalizowanie tej zależności byłoby nie tylko ciekawym, ale również zasadnym aspektem pracy badawczej.

Zwraca uwagę przeznaczenie poszczególnych utworów w odniesieniu do tematu pracy doktorskiej, w której Autor wspomina o muzyce kameralnej na harfę, flet i trio smyczkowe. Zaprezentowane w dziele artystycznym utwory są przeznaczone na:

Jean Absil (1893-1974) - *Concert à cinq* op. 38 na flet, skrzypce, altówkę, wiolonczelę i harfę diatoniczną,

Jacques Pillois (1877-1935) - *Cinq Haï-Kaï* na kwintet: flet, skrzypce, altówkę, wiolonczelę i harfę,

Aleksander Tansman (1897-1986) - *Sonatina da camera* na flet (również piccolo), skrzypce, altówkę, wiolonczelę i harfę,

Jean-Yves Daniel-Lesur (1908-2002) - *Suite médiévale* na flet, harfę i trio smyczkowe.

W opisie dzieła artystycznego, poza wskazaniem obsady utworu Tansmana, nie pojawia się dokładna specyfikacja przeznaczenia utworów, jednak, jak wynika z powyższego zestawienia, żaden ze wspomnianych kompozytorów nie wymienił instrumentów w kolejności zasugerowanej przez Doktoranta w tytule pracy. Znamienne, iż wspomniany wyżej *Quintette* Jeana Crasa został przeznaczony właśnie na harfę, flet, skrzypce, altówkę i wiolonczelę, co wskazuje na znaczącą rolę harfy w tym dziele. Wzbogacenie repertuaru składającego się na dzieło artystyczne o utwór, który byłby napisany właśnie na harfę, flet i trio smyczkowe, nie tylko uzasadniłoby brzmienie tematu pracy doktorskiej, ale także pozwoliłoby na zaprezentowanie pełniejszych możliwości oraz wiodącej roli, jaką może pełnić harfa w takim zestawieniu instrumentalnym.

Poza odniesieniem się do nagrania *Suite médiévale* dokonanego przez *Quintette Instrumental de Paris* Doktorant nie przedstawił zestawienia istniejących już nagrań prezentowanych utworów. W książeczce dołączonej do wydanej płyty CD, stanowiącej dzieło artystyczne, widnieje informacja, iż album zawiera pierwsze polskie nagranie *Sonatiny da camera* Aleksandra Tansmana oraz pierwszą światową rejestrację utworu Jacques'a Pillois *Cinq Haï-Kaï*. Nie jest to prawdą, ponieważ w 2010 roku ukazała się płyta Kwartetu Śląskiego i jego gości: Aleksandra Tansmana *Tombeau de Chopin. Od tria do oktetu* vol. 2, na której zarejestrowano m.in. wspomnianą *Sonatinę da camera*. Z kolei w 2013 roku *Ensemble Aeneas* nagrał płytę pt. *Aubade à la lune*, na której znajduje się m.in. rejestracja utworu *Cinq Haï-Kaï* Jacques'a Pillois. Również dzieła Absila oraz Daniela-Lesura doczekały się wcześniejszych realizacji fonograficznych. Takie zestawienie dokonanych już nagrań zaprezentowanego w ramach dzieła artystycznego repertuaru stworzyłoby ciekawą przestrzeń do dyskusji na temat tego, na ile omawiana twórczość faktycznie stanowi dzieła zapomniane. Rodzi się także pytanie: jakie utwory można nazwać zapomnianymi? Czy faktycznie takie, których

rejestracji płytowej już dokonano? Postawiona w temacie pracy teza nie została obroniona, Doktorant w treści opisu dzieła artystycznego nie podjął się udowodnienia jej.

Aneksy I i II stanowią wartościowy dodatek do pracy, gdyż gromadzą w jednym miejscu utwory napisane, zaaranżowane oraz przetranskrybowane na wspomniany skład instrumentalny. W taki sposób zebrany spis może posłużyć osobom szukającym repertuaru na kwintet z udziałem harfy. Opracowanie Doktoranta części *Notturmo* z *Sonatiny da camera* Aleksandra Tansmana, stanowiące Aneks III, jest gotową propozycją wykonawczą, która może pomóc skrócić proces przygotowania utworu.

Pod względem redakcyjnym opis dzieła artystycznego jest niedopracowany. Widnieje spora ilość błędów interpunkcyjnych, a także powtórzeń tych samych słów w jednym zdaniu. W drugiej części pracy odnaleźć można kolejne niezręczności językowe lub skróty myślowe, np: „Absil czytał i analizował muzykę swoich współczesnych kolegów kompozytorów” (s. 22), „Symfonia zawsze była kultywowana z niezwykle intensywnością” (s. 28), „Duża rozpiętość rejestru, flażolety oraz tonacja cis- moll skłania do enharmonicznego zagrania partii harfy” (s. 47), „sposób wykonania części w chromatyce krzyżykowej” (s. 47), „wykonać można za pomocą jedynie zmiany pedału bez powtarzania struny” (s. 47).

Odśylacze umieszczone w opisie dzieła artystycznego nie zawsze umiejscowione są prawidłowo, a większość przypisów sporządzona jest nieprawidłowo ze względu na brak kropek na końcu każdego z nich, poza pierwszym, który został zakończony kropką. Brakuje również konsekwencji w ich edycji, a także niejednokrotnie numerów stron poszczególnych pozycji bibliograficznych. Przypisów jest zdecydowanie zbyt mało, zwłaszcza w rozdziałach, w których obszerniejszą część stanowią wątki biograficzne i te dotyczące powstania samych dzieł. Nie są to informacje odautorskie, a zaczerpnięte z pewnych źródeł, które należałoby wykazać. Takich przypisów brakuje chociażby w odniesieniu do omawiania, czym jest japonizm lub *haikai*, ale także w wielu innych miejscach. W pracy można odnaleźć błędy w odmianach niektórych imion i nazwisk obcojęzycznych. Ponadto brakuje kluczy w jednym z przykładów nutowych (fragm. 32.), w innym z kolei niepoprawnie rozpisany jest rytm (fragm. 25.). W pracy nie zostały podane źródła, z których pochodzą ilustracje, natomiast bibliografię warto byłoby podzielić na kategorie.

Konkluzja

Praca doktorska mgr. Adriana Nowaka w postaci dzieła artystycznego i jego opisu, pomimo wskazanych niedoskonałości warstwy opisowej, prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta, a także wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej przez Kandydata, posiada również walor popularyzatorski, gdyż promuje wartościowy repertuar, mniej znany na gruncie polskim. Praca badawcza polegająca na porównaniu rękopisów *Sonatiny da camera* Aleksandra Tansmana do materiału nutowego, który ukazał się nakładem wydawnictwa *Eschig*, a także przedstawienie propozycji odnoszących się do sposobu wykonania wspomnianego utworu, które łącznie zyskały swoje odzwierciedlenie w postaci nagrania, stanowi oryginalne dokonanie artystyczne. Tym samym praca doktorska mgr. Adriana Nowaka spełnia wymogi ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Pracę doktorską przyjmuję.

Zuzanna Kuto